

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, сельскохозяйственное предпринятие, экономическое сотрудничество, аграрный рынок, инвестирование.

Одержано 14 листопада 2012 р.

УДК 94(437+477)

С.М. Мотрук

УКРАЇНЦІ ЧЕХІЇ: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНЕ СТАНОВИЩЕ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються деякі аспекти історичного розвитку, соціально-економічного і правового становища українців в Чехії. Значна увага приділена особливостям національно-культурного життя української громади та основним напрямкам діяльності діаспорних організацій у ХХ-ХХІ ст. Аналізуються проблеми, пов'язані із самовизначенням й збереженням чеськими українцями своєї етнічної та культурної самобутності.

Ключові слова: Чехія, Україна, діаспора, міграції, закордонне українство, українська громада, національна меншина, національно-культурне життя, громадські організації чеських українців.

Закордонне українство із здобуттям Україною незалежності виявило себе не лише як об'єкт державної етнополітики, а й предмет всебічного наукового пізнання. Упродовж останнього десятиліття побачили світ чимало наукових праць з історії української діаспори, що є доволі репрезентативними та ґрунтовними на широкому джерельному масиві¹. Знайшла своїх дослідників й громада чеських українців, проте комплексне та всебічне вивчення її історії та сьогодення продовжує залишатися вельми актуальною проблемою для сучасних діаспорознавців. Дослідження вимагають не лише передумови та основні етапи формування української діаспори в Чехії, а й низка проблемних питань, пов'язаних із самовиявленням та збереженням українцями своєї етнічної і культурної самобутності. Йдеться про складний комплекс внутрішніх та зовнішніх чинників, які в сукупності визначають ті чи інші форми самоорганізації, рівень відтворення діаспорою своїх етнокультурних та етноментальних характеристик, а також ступінь комфортності її співжиття з титульною нацією.

За різними оцінками, число іноземних громадян українського походження, які постійно проживають за межами України, наразі становить від 16 до 20 млн осіб. Закордонні українці розселені майже у 100 країнах світу. Більш, ніж у 60 державах діють близько 2 тис. їхніх громадських об'єднань. Сучасну українську закордонну громаду умовно можна розділити на чотири складові: 1) нащадки (здебільшого третє-четверте покоління) колишніх українських переселенців; 2) автохтонне українське населення

в суміжних з Україною державах; 3) новітня еміграція (так звана четверта хвиля); 4) особи, котрі прийняли громадянство України, постійно проживаючи на території інших держав. Кожна з цих складових має свою специфіку й потребує окремих підходів².

Українці в Чехії належать до етнічних груп, динаміка розвитку котрих є вельми неоднозначною та суперечливою. Це пов'язано з особливостями їхнього багатозікового етноісторичного досвіду та політичного становища. Так, згідно з даними переписів населення 30-90-х років ХХ ст., чисельність україномовного населення тут скоротилося майже у 2,5 рази. Українці стали другою етнопільнотою, яка найбільшим чином зменшилася у післявоєнні роки (першою були німці). Катастрофічне скорочення українського етномасиву та його сегментація на українців і русинів було чи не найпарадоксальнішим, на думку науковців, явищем у «слов'янізації» Чехословаччини. Воно становило в значній мірі наслідок офіційних масових трансферів 1945-1947 рр., репресій радянських каральних органів проти політичних і духовних лідерів українського національно-визвольного руху в ЧСР, а також соціально-економічних і політичних заходів у регіонах компактного проживання українців. Невиважена державна етнополітика стала поштовхом не тільки до різкого кількісного зменшення українців протягом післявоєнних десятиліть, а й спричинила деформацію самосвідомості та призвела до втрати національної ідентичності³.

Певні позитивні зрушення в українському середовищі відбулися упродовж 70-х років ХХ ст.: якщо в 1970 р. на теренах Чехії проживало 9,8 тис. українців (русинів), то в 1980 р. – 10,4 тис. Специфіка зростання чисельності національної меншини в цей період пояснюється частково впливом відродження національної свідомості в 1968-1969 рр., поживаленням культурно-національного життя та прийняттям Конституційного закону №144 про становище національностей в Чехословаччині, де були закріплені права і назва – українці (русини). На жаль, більшість гарантованих прав не отримали подальшої законодавчої розробки й реалізації на практиці, що, безперечно, негативно вплинуло на розвиток чеських українців у майбутньому. Незважаючи на певну стабілізацію чисельності українського анклаву, вже під час перепису населення Чехословаччини 1991 р. визнали себе українцями 8,22 тис. громадян, близько 1,9 тис. осіб – представниками русинської нації⁴.

Згідно з переписом населення, який проводився у 2001 р., назвалися українцями 5385 громадян Чеської Республіки. За цими даними українці становили шосту національну меншину після словаків, поляків, німців, угорців, ромів. Частка осіб в їхньому середовищі у віці понад 50 років досягла 41,3%, тоді як питома вага вікової категорії до 14 років – 12,3%⁵.

Наразі українці стали найчисельнішою громадою іноземців в ЧР. Такими є дані перепису населення 2011 р. Згідно з цими даними, серед іноземців на першому місті перебувають саме українці – їх понад 117 тис. чол., за ними – словаки, в'єтнамці, росіяни (2,7 млн громадян під час перепису

відмовилися назвати свою національність). Водночас за матеріалами семінару «Українська міграція до ЧР», що відбувся у Львові в липні 2011 р., із 410 тис. іноземців, які мешкають в Чехії, українці складають 127 тис. На другому місці словаки (71 тис.). Себто, майже 30% усіх мігрантів ЧР – українці. У цілому українська національна меншина в Чехії за останні п'ять років збільшилася на третину⁶.

Проте офіційна статистика неповністю і не завжди точно відображає реальну кількість українців в Чехії. Тому дані про їхню чисельність, що містяться в різних джерелах, суттєво різняться. Наявні розбіжності наразі пояснюються об'єктивними асиміляційними процесами, рівнем самоідентифікації чеських українців та неоднозначним впливом на них четвертої хвилі еміграції, котра перманентно змінює обличчя місцевої української громади. Для новітніх емігрантів питання національного самовизначення має переважно ситуативний характер і залежить від місця проживання, роботи, кола людей, з якими вони спілкуються, рівня знання чеської мови тощо. Така кон'юнктурна позиція представників останньої еміграційної хвилі далеко неоднозначно сприймається в середовищі титульної нації та місцевої діаспори. У цілому сучасна громада чеських українців, як і більшість інших закордонних українських громад у світі, переживає чимало труднощів: послаблення зв'язків між старшим і молодшим поколіннями, нестабільна динаміка чисельного та вікового складу її громадських організацій, існування певних суперечностей між ними, відсутність дієвого механізму захисту та інтеграції мігрантів в чеське суспільство, співпраці з історичною Батьківщиною, погіршення акцептації українців та України чехами⁷.

Чехія завжди належала до тих слов'янських країн, котрі традиційно притягували та привертала до себе українців: через історико-культурну спорідненість, мовну близькість, високий рівень демократичності, неповторної художньої «аури», а також гарно розвиненої економіки. В історії формування української громади в Чехії дослідники простежують декілька хвиль масового переселенського руху з України: 1) еміграція кінця XIX – початку XX ст., за часів Австро-Угорської імперії, коли західна частина України була її складовою; 2) еміграція після Першої світової війни, коли ЧСР стала притулком для великої кількості українських політичних мігрантів із Східної та Західної України; 3) еміграція після Другої світової війни (суттєво менша за чисельністю), значну частину якої склали учасники збройної боротьби проти більшовизму та нацизму – бійці УПА, військовослужбовці 1-го Чехословацького армійського корпусу, сформованого в СРСР, а також переселенці із Закарпаття та Східної Словаччини; 4) еміграція кінця XX – XXI ст., зумовлена соціально-економічними причинами, гострою кризою в Україні, безробіттям, інфляцією. Ця найпотужніша «економічна хвиля», яка розпочалася у 90-х рр., наразі триває⁸.

Українська міграція в Чеські землі має давню традицію. Деякі науковці датують появу перших значних еміграційних хвиль українців серединою

XVI ст. Протягом багатьох десятиліть українці мандрували сюди на навчання, сезонні роботи або на службу до армії. У 1770 р. в Моджанах виникла перша українська школа, що в 1885 р. нараховувала 335 учнів. Наприкінці XIX – на початку XX ст. спостерігається масовий приплив галицької інтелігенції, яка вела тут активне громадсько-культурне життя. Прага дала політичний притулок українським патріотам, переслідуваним російською та польською владами. Якраз в Празі у 1876 р. з'явилось перше безцензурне видання «Кобзаря» Т.Г.Шевченка. У 1902 р. виникла Українська громада, членами якої стали українські студенти празьких вищих навчальних закладів⁹.

Проте аж до 1914 р. йшлося лише про невелику групу українців, у середовищі котрої поступово наростали прагнення, спрямовані на використання чеського оточення як однієї з «лабораторій», де завершувалася розробка програми створення незалежної держави. Після Першої світової війни, коли на території новоутвореної Чехословацької республіки опинилися десятки тисяч українських військовополонених та біженців, ця країна стала одним з найбільших у Європі центрів української еміграції. Йшлося, зокрема, про воїнів армії УНР, січових стрільців, видатних діячів культури. Усі ці люди після придушення української державності більшовиками прагнули знайти в ЧСР притулок, сприятливі умови для життя, праці, політичної діяльності. Уряд Т.Масарика чимало зробив для них. Саме політична еміграція міжвоєнної доби дала світу вагому частину української діаспори¹⁰.

У 20-30-х роках XX ст. Чехословаччина перетворилася на потужний осередок наукового, культурного та громадсько-політичного життя, де об'єдналися кращі сили української інтелігенції. На початок 1922 р. загальна чисельність українських емігрантів, які змушені були залишити Батьківщину після поразки самостійницьких, національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. і дістали притулок у Чехословаччині, досягла 20 тис. осіб і в подальшому ще більш кількісно зроста за рахунок поповнення студентами і науковою інтелігенцією. Згодом, коли по закінченню навчання в українських й, частково, чехословацьких вищих навчальних закладах певна кількість українців переїхала до Галичини, на Волинь і Закарпаття або в інші країни, загальне число емігрантів скоротилося. Тим не менше на 1934 р. їх тут перебувало ще до 16 тис. осіб. Крім Праги, українські скупчення були в Подєбрадах, Плзні, Пардубіце, Градець Кралові, Брно, Ліберці, Пршбраті, Моравській Оставі та ряді інших міст¹¹.

Отже, можна стверджувати, що в міжвоєнні роки Україна та українське питання посідали важливе місце в політиці ЧСР. Ця політика, попри всі тактичні зигзаги й вимушену міжнародними обставинами еволюцію, виявилася, в цілому, досить реалістичною та конструктивною щодо українських справ. Проте з осені 1938 р. становище української громади почало суттєво ускладнюватися, що було пов'язано з кризою чехословацької державності та початком довготривалого впливу тоталітаризму в Центральній Європі.

Після Другої світової війни та чехословацького лютевеного комуністичного перевороту 1948 р. посилювалися негативні тенденції в житті української громади. Діяльність українства в Чеських землях зазнавала утисків та зводилася до мінімуму. Практично всі українські установи, створені емігрантами, було ліквідовано як «антирадянські» та «буржуазно-націоналістичні», а ті діячі національної культури, які не встигли або не захотіли виїхати на Захід, були насильно депортовані до СРСР та репресовані. Арешти НКВС та вивезення українців до Радянського Союзу, разом з окупацією країни в 1968 р., призвели до зникнення в Чехії сильного осередку політичної еміграції та переміщення центру культурно-громадського життя українців до Пряшівщини, де існувало 250 українських сіл. Тому активізація там українства за посткомуністичної доби поставила перед громадою нове завдання – «зберегти власну ідентичність, але й виносити українське питання достойно на майоритетне чеське населення»¹².

Представники української національної меншини опинилися серед жителів різних регіонів Чехії. Однак тільки в Празі та деяких містах і селах на крайньому заході, у прикордонні з Німеччиною, вони мешкали компактно, створюючи невеликі національні вкраплення в переважаючій масі місцевого чеського населення. Саме в Судети українців переселяли після Другої світової війни (15 тис. вихідців з Пряшівщини), зважаючи на масову депортацію німців. У 50-60-х роках ХХ ст. відбувалося масове переселення русинів-українців з переважно однонаціональних населених пунктів до західної Чехії та Моравії. До місць компактного проживання українців у Чехії належить також місто Яромерж на півночі країни. Колись сюди прибували в основному українці з Волині. Вони створили Об'єднання волинських чехів, яке існує до теперішнього часу¹³.

Одним із перших організаторів національно-культурної роботи в українському середовищі у післявоєнні часи став Культурний союз українських трудящих Чехословаччини (КСУТ), утворений у 1951 р. Саме тоді з'явилася ціла низка нових українських видань. Перш за все це щотижнева газета «Нове життя», орган КСУТ, ілюстрований щомісячник «Дружно вперед», літературно-публіцистичний двомісячник «Дукля». Наприкінці 60-х років ХХ ст. Союз об'єднував 7,5 тис. членів у 268 осередках¹⁴.

Події 1968-1969 рр. викликали до політичного життя рух української національної меншини за своє національне відродження, спрямований на створення сприятливих умов для збереження самосвідомості і оптимізацію процесу вільної самоідентифікації. Українці, які проживали на теренах Чехії, фактично не мали своєї політичної чи культурно-освітньої організації. Діяльність КСУТ обмежувалася Пряшівщиною, в крайньому випадку – Словаччиною. Проте під впливом демократизації чеського суспільства, його плюралізації, в результаті чого виник ряд незалежних громадсько-політичних об'єднань, в липні 1968 р. була нарешті заснована організація українців Чехії – Український культурно-освітній союз. Його членами стали 4 тис. українців, які проживали в Празі, в основному представники інте-

лігенції, а також добре організована і національно свідомою група студентів Карлового університету. Ініційовані ними акції, зокрема, вечір, присвячений Т.Г.Шевченку, мали цілковито політичну спрямованість та віддзеркалювали ті настрої, котрі панували серед українського населення. Почали відновлюватися контакти чеських українців із західною українською діаспорою¹⁵.

У результаті придушення «празької весни» та проведення консервативними силами політики «нормалізації» в 70-80-х роках ХХ ст. «неблагонадійну» громадськість країни було вилучено із офіційного політичного життя. У цих умовах відбулася швидка деполітизація української етнічної меншини. На довгий час були придушені національно-демократичні тенденції в її середовищі, що повністю відповідало пануючій концепції злиття націй. «Ось так ми усі й дочекалися 1989 р., коли українська громадськість, всі її структури, установи та організоване життя – давно ліквідовано, – зазначала колишня лідерка громади Л.Райчинець. – Українське життя в Чехії, зокрема в Празі, збережено тільки в умовах сімейних, в умовах найпростіших людських взаємин». Тому українство Чехії з натхненням привітало політичні зміни, які розпочалися після повалення комуністичного режиму, заявляючи про початок етнополітичного ренесансу. «Дивлячись на те, що кожна національна меншість є в багатьох оглядах природною частиною населення майоритетного, пройшла й українська спільнота в період загальної державної політично-громадської кристалізації чеського середовища своїми внутрішніми шляхами, своєю кристалізацією»¹⁶.

«Оксамитова революція» 1989 р. в Чехословаччині та розпочата нею демократична трансформація суспільства звернула увагу на складність процесу кристалізації національної свідомості українців та створення нової основи їхнього культурно-політичного життя. Виникнення Громадянського форуму, який об'єднав в період революції практично всі демократичні сили республіки, та тимчасове існування його національної секції сприяли пошуку шляхів консолідації української меншини. Вже наприкінці 1989 р. у Чехії розпочав свою діяльність Громадянський форум українців (ГФУ). Програмними цілями ГФУ було визначено: розвиток шкільництва українською мовою, створення мережі гуртків українознавства, художньої самодіяльності, дослідження та збереження місцевих пам'яток української історії та культури, з'ясування долі втрачених архівних та бібліотечних матеріалів, налагодження зв'язків з іншими українсько-руси́нськими осередками, з Україною та українською діаспорою¹⁷.

У січні 1990 р. відбувся позачерговий з'їзд КСУТ, який поставив за мету проаналізувати його діяльність, реорганізувати апарат, сформувати новий зміст і напрями подальшої роботи. У результаті організація набула нової назви – «Союз русинів-українців Чехословаччини» (СРУЧС). З'їзд прийняв тимчасовий Статут, схвалив документ під назвою «Меморандум українців-руси́нів Федеральним зборам ЧСФР, Словацькій національній раді й уряду», де викладалася програма діяльності Союзу в нових умовах¹⁸.

Проте визначена з'їздом компромісна самоназва меншини «русини-українці» не припинила протистояння прихильників «української» та «русинської» орієнтацій, насамперед поміж національної інтелігенції. Новостворена організація об'єднала понад 11 тис. членів і охопила своєю діяльністю всі райони, в яких проживало україномовне населення. Розвинена мережа філій дала їй змогу проводити досить активну культурно-освітню роботу. Під опікою СРУЧС знаходилося майже 80 українських шкіл, проводилися свята національної культури, фестивалі, конкурси¹⁹.

Процес демократичної трансформації приніс чимало позитивних моментів в національно-культурний розвиток української національної меншини. Серед них: вільний вибір національності, релігії, політичних партій; скасування політичної цензури в засобах масової інформації; реабілітація несправедливо засуджених та репресованих людей; реабілітація греко-католицької церкви; приватизація малих та середніх підприємств; повернення колишнім власникам їхнього майна; відкриття кордонів і можливість вільного подорожування; заснування Посольства та консульств України у Чехії та Словаччині; виникнення нових громадських організацій²⁰.

Важливою подією в житті діаспори стало створення перших у посткомуністичну добу офіційно зареєстрованих її громадських організацій в Чеських землях. Це – Об'єднання українців у Чеській Республіці (ОУЧР), яке було засновано 4 червня 1990 р., та Українська ініціатива в Чеській Республіці (УІЧР), котра заявила про себе після розколу ОУЧР та провела установчі збори 30 травня 1994 р., а невдовзі стала членом Європейського та Світового конгресів українців, а також отримала представництво в Раді з питань нацменшин при уряді ЧР. Функціонуючи переважно в Празі, ці організації прагнули розширити діапазон і географію своєї діяльності та з часом розбудували мережу регіональних філій: ОУЧР (нині ОУПУ – Об'єднання українців та прихильників України) – для Моравії та Сілезії з центром в Остраві (1992 р.), в Карлових-Варах (1993 р.), Брні (2005 р.); УІЧР – в Зліні, Усті-над-Лабем (1997 р.), Теплице (2000 р.) та Хомутові (2004 р.). Почали об'єднуватися також українці Південної Чехії, що засвідчила акція, проведена Мультикультурним центром у Чеських Будейовицях на початку 2006 р. Заявили про свої наміри створити нову організацію і приєднатися до роботи УІЧР й українці Карлових Вар. Крім того у 1999 р. було засновано Клуб української молоді УІЧР²¹.

У листопаді 2001 р. Міністерство внутрішніх справ Чехії зареєструвало некомерційну організацію під назвою «Форум українців ЧР». Організацію було засновано на тлі бурхливих подій в Україні з метою захисту прав та свобод українців за кордоном, підтримки та реалізації проектів, спрямованих на розвиток української діаспори в Чехії. Для вирішення поставлених завдань Форумом передбачалися: розвиток української інформаційної продукції (кіно, телебачення, радіо, друковані засоби масової інформації), заснування консультаційно-інформаційних центрів з питань економіки, права, культури та мистецтва²².

Українське життя в Чеських землях, крім вищезазначених, представлено ще деякими організаціями, що утворилися тут після 1989 р. й розпаду ЧСФР. Поміж ними Об'єднання українок в ЧР, зареєстроване в грудні 1998 р, яке поставило за мету «допомогти розвиткові та збереженню ідентичності національних меншин». Водночас спроба організувати діяльність Товариства українських лікарів, покликаного продовжувати традиції аналогічної структури 20-30-х років ХХ ст., виявилася невдалою. Певні проблеми вивчення й поширення в чеському суспільстві знань про історію та культуру України, її окремих регіонів знаходяться зазвичай в полі зору таких об'єднань з переважно чеською членською базою, як Комітет у справах чехословацьких громадян, незаконно вивезених 1945 р. до СРСР «Вони були першими», Товариство друзів Підкарпатської Русі, Товариство русинів²³.

Динамічні зміни у структурі і становищі української громади протягом посттоталітарних десятиріч спричинили появу громадських об'єднань українців (наразі їх близько 15), які займаються не тільки проведенням культурно-масових заходів, а й наданням юридично-правових консультацій, практичної допомоги в адаптації проживання, працевлаштування і соціального забезпечення емігрантів. Це – Асоціація українців в ЧР, «Берегія», «Джерело», «Родина», «Рута», «Скарб», «Українська професійна спілка», «Українська Свобода», «Укргазета», «Українська європейська перспектива» та ін. Наразі триває процес самоорганізації громади і продовжує формуватися її етнокультурна інфраструктура, оскільки громадські організації охоплюють лише 10% українських громадян, які мешкають в Чехії²⁴.

Вищезгадані громадські організації та об'єднання згуртували на своїй платформі чимало українців, русинів та прихильників української нації. Їхня активність спрямована передусім на збереження і розвиток національної самосвідомості українців, задоволення різноманітних потреб, розповсюдження українських справ серед титульного населення та розвиток чесько-українських контактів. Різними засобами вони допомагають членам громади передусім вирішити двоєдине завдання – зберегти себе як окрему самобутню спільноту й водночас інтегруватися в місцеве суспільство. Другі Звітно-виборчі збори УІЧР (2004 р.), наприклад, звернули увагу на необхідність створення координаційної ради українських організацій в Чехії, а також «у зв'язку із вступом Чеської Республіки до ЄС вивчити питання дотаційної політики і розпочати співпрацю з українськими організаціями інших європейських країн над спільними проектами в рамках ЄС, зосереджуючи увагу на підтримці українства в регіонах ЧР, і посприяти встановленню місцевих організацій»²⁵. Проблеми удосконалення роботи регіональних структур, керівних органів та внесення змін до Статуту УІЧР, «які відповідають сучасному розвитку організації, зокрема, праці з громадою та іншими чеськими й міжнародними інститутами», були в центрі уваги третіх Звітно-виборчих зборів УІЧР (2010 р.)²⁶.

Разом з іншими діаспорними організаціями УІЧР стала співзасновником Асоціації національних об'єднань (АНС) Чеської Республіки, яка була зареєстрована Міністерством внутрішніх справ в жовтні 1999 р. АНС покликана в якості «інформаційного, дискусійного та координаційного осередку громадських спілок тих націй, що проживають в ЧР, піклуватися про збереження та розвитку культури й засад власної ідентичності, зокрема, мови, традицій та творчої спадщини як засобів збагачення плюралістичного демократичного суспільства». Асоціація не тільки презентує інтереси нацменшин (словаків, поляків, угорців, німців, болгар, греків, ромів, українців), а й координує дискусію між її членами та державними установами²⁷.

Чималий авторитет та популярність завоювали різного роду культурно-політичні та благодійно-гуманітарні заходи, ініційовані організаціями української діаспори: «круглі столи», бесіди, зустрічі, конференції, семінари, симпозиуми, освітні, спортивні акції, вечори пам'яті видатних українських діячів, авторські виставки, вистави, вернісажі, фестивалі, вечорниці, концерти, літературно-художні композиції, дискотеки, дитячі шоу, влаштування гастролей українських музичних гуртів, екскурсій для молоді в Україну, цикл «Українські зустрічі», традиційні акції «Дні української культури», «Маланчин вечір», «Зустріч культур», «Шевченківські дні», відкриття меморіальних дошок у пам'ять українських і російських емігрантів, пам'ятників, панахиди на Ольшанському цвинтарі, допомогіві кампанії тощо. Успішно функціонують чесько-український церковний хор Св. Володимира, хор «Бизантійон», тріо «Ігніс», творчі колективи «Берегиня», «Джерело», «Родина», до складу якого входить танцювальна група «Богемія», дитячий гурт «Барвінок», футбольний клуб «Форум українців ЧР» (восени 2009 р. об'єднався з командою «Інферно») тощо. Осередками українського культурно-релігійного життя стали греко-католицька церква Св. Климента, а також православні собори Кирила і Мефодія й Благовіщення Діви Марії в Празі (на жаль, реєстрація товариства «Українська греко-католицька церква в ЧР» була відхилена владою)²⁸.

Виходячи з інтелектуально-культурної традиції українців, які проживали в Чехії у 20-30-х рр. ХХ ст., УІЧР ініційувала проект щодо відновлення традицій Музею визвольної боротьби України та заснування Українського національно-культурного Центру (УНКЦ). Переговори з відповідними Міністерствами тривали кілька років. Певні позитивні зрушення відбулись у 2006 р., коли організація створила власний рахунок УНКЦ, куди можна надсилати пожертви. 16 квітня 2011 р. в приміщенні Української гімназії відбулося відкриття громадської організації «Український національно-культурний Центр» в м.Прага, метою діяльності якого є «налагодження культурних, комерційних, освітніх, наукових і промислових зв'язків між Україною і ЧР, українського бізнесу та українського народу в Чехії та інших країнах Європи». Однак через адміністративні перепони чеському українству досі не вдалося в повному обсязі повернути назад спадщину своїх предків²⁹.

Напередодні запланованого на березень 2011 р. перепису населення розгорнулася акція «Будьмо – визнай себе українцем!», в ході якої активно поширювалося гасло: «Кожний свідомий українець зберігає мову, культуру і визнає себе українцем». В серпні 2012 р. українські організації Чехії у відповідь на прийняття т.з. «мовного закону» в Україні виступили із заявою, де закликали своїх співвітчизників в усьому світі об'єднатися з метою захисту української мови³⁰.

Останніми роками УІЧР також підключилася до реалізації проекту, в рамках якого учні чеських початкових шкіл знайомляться з українською історією, географією, побутом. Проект реалізується у співпраці з іншими організаціями, що намагаються позитивно презентувати нацменшини в чеському суспільстві. Особлива увага в цьому сенсі надається налагодженню плідної співпраці з Організацією підтримки меншин³¹.

Питома вага серед членів УІЧР вихідців із Східної Словаччини зробила вельми актуальним дотримання делікатного підходу стосовно їхніх культурних уподобань, пошани та розуміння специфічного за етнографічно-історичними даними регіону, особливо на тлі активізації політичного руху. Для цих людей було започатковано програму-цикл під назвою «З краю Духновича»³².

Невід'ємною складовою частиною життя української спільноти в Чехії стала інформаційно-видавнича діяльність. 21 травня 1992 р. був заснований і досі виходить українською мовою культурно-політичний часопис «Пороги» (УІЧР), який був спочатку щоквартальником, згодом двомісячником та двотижневиком. Інколи він виходить у «здвоєному» місячному форматі. У зв'язку із зменшенням державних дотацій було прийнято рішення про перехід з 2011 р. від концептуального формату двомісячника (6 номерів на рік) на інтенсивний двотижневик (24 номери). Крім того різні аспекти життя українців висвітлюють на своїх сторінках греко-католицький церковний вісник «Єдиним серцем», декілька бюлетенів ОУПУ та кварталник «Остравська просвіта». В Празі зусиллями УІЧР та Клубу української молоді видаються тижневики «Інформаційний вісник» та «Український огляд», громадських організацій «Рута» та «Укргазета» – «Український журнал» та «Українська газета». Побачили світ «Календар української громади в ЧР» та «Календар українських історичних подій» на 2011 р. У вересні 2003 р. було створено, а на початку 2010 р. суттєво удосконалено Інтернет – сторінку УІЧР, яка надає різноманітну інформацію двома мовами про актуальні події українського життя в Чехії. Мають свої Інтернет-сторінки й інші об'єднання чеських українців. На хвилях радіо «РЕГІНА ПРАГА» з 1992 р. регулярно проводяться передачі для українців³³.

Про дедалі більше зацікавлення українською тематикою після «оксамитової революції» свідчить створена в січні 1991 р. Чеська асоціація українців (ЧАУ), яка об'єднує 44 особи (з них 2 – почесні члени) з метою поширення в Чехії знань про Україну та українську культуру. Це – вчені, педагоги, перекладачі, критики, публіцисти, діячі культури. Діяльність

ЧАУ спрямована на організацію лекцій, семінарів, бесід, дискусій, «круглих столів», конференцій передусім для науковців та студентів. Деякі акції ЧАУ проводить у співпраці із Слов'янською бібліотекою при Національній бібліотеці ЧР, нинішній фонд якої становить 750 тис. томів. Українське відділення бібліотеки нараховує понад 30 тис. томів. Тут зберігається не тільки різнопланова українська література, а й чисельні архівні матеріали, мистецькі твори, багата збірка старої та сучасної періодики³⁴.

Вагомим досягненням чеської україністики став українсько-чеський двотомний словник, виданий в 1994-1996 рр. Завдяки фінансовій допомозі Міністерства культури ЧР в 2002 р. побачила світ публікація Т.Беднаржової та Ф.Янчика «Українські могили в Чехії», котра знайомить чеського читача з видатними українськими діячами науки і культури. На її сторінках вміщено майже 200 імен осіб, могили яких збереглися здебільшого на Ольшанському цвинтарі в Празі. Серед фундаментальних розробок останнього десятиліття – публікація 2005 р. під назвою «Україна у свідомості чехів – майбутнє у традиції», присвячена 75-й річниці Першого конгресу славістів, який проходив у Празі³⁵. У 2008 р. відбулася презентація нового українсько-чеського словника, а також першої надрукованої в Чехії антології сучасної української літератури «Експрес Україна». Восени 2009 р. у співпраці з Інститутом славістичних та східноєвропейських студій було влаштовано низку лекцій та семінарів під назвою «Перекладом до зближення культур»³⁶.

Чимало прихильників знайшла створена на початку 90-х років ХХ ст. спеціальність – україністика в Масариковому університеті (Брно) та університеті Палацького (Оломоуц). Наприклад, у 1993 р. в Масариковому університеті україністикою займалися лише 5 студентів, наразі – 52, до того ж курс набирається щороку (раніше – раз на два роки). В Інституті східноєвропейських студій філософського факультету Карлового університету (Прага) запроваджено магістерські та бакалаврські програми вивчення української мови. Традиційними тут стали Українські вечори³⁷.

Становище та діяльність національних меншин постійно знаходяться в полі зору чеської влади. Як інтегрована частина чеського суспільства вони використовують гарантовані їм Конституцією ЧР (1992 р.) права: розвивати власну культуру, поширювати і збирати інформацію рідною мовою, об'єднуватися в національні товариства. Закон ЧР про права національних меншин зобов'язує державу підтримувати їхні інтереси та задовільняти потреби³⁸. Цьому, зокрема, підпорядкована діяльність Ради з питань національних меншин при уряді країни (з дорадчими повноваженнями), до складу якої входять представники тих діаспор, котрі традиційно проживають на теренах Чехії щонайменше 100 років, а також спеціальних комітетів та комісій, які створюються на рівні місцевого самоврядування. Голос радника при розробці законів та державних проектів, що стосуються національних меншин, має УІЧР. Вона представлена в усіх важливих державних комісіях та радах з питань нацменшин (хоча й не завжди адекватно)³⁹.

Закон закликає й місцеве самоврядування країни усіляко підтримувати національні меншини. Обов'язком столичного магістрату і статутних міст є створення спеціальних комісій та комітетів. Якщо кількість представників нацменшини досягає 5% і більше, то створюється комітет у представницькому органі. У Празі цей показник, за переписом населення 2001 р., склав 3,5%, тому в місті працювала лише відповідна комісія. Комісія для нацменшин мерії столиці Праги, що є дорадчим органом, існує з 2000 р. Від кожної меншини, в тому числі української, вона завжди має 2 члени. В комісії обговорюються питання грантів, фінансування містом національних меншин. 3 млн чеських крон виділяється на їхню культурну, освітню, публіцистичну діяльність. Від 1999 р. впроваджується загальноміська програма підтримки акцій нацменшин. За цей час вийшло понад 60 книжок, причому деякі з них складають вже цілі томи. Тривалий час підтримується фестиваль «Прага – серце народів». Разом із 8-ми іншими містами Прага отримала у 2000 р. титул Європейського міста культури. Влаштувавши понад 400 різноманітних заходів, в яких взяли участь й представники української діаспори, столиця ЧР постала як традиційний загальноєвропейський центр культури та освіти. У 2007 р. тут було відкрито довгоочікуваний осередок національно-культурного життя – Будинок нацменшин⁴⁰.

Уряд ЧР надає посильну фінансову підтримку діаспорним структурам, їхнім культурологічним акціям та видавничій діяльності. Так, наприкінці 90-х років ХХ ст. національні громади країни, в тому числі українська, отримували фінансування в обсязі 25 млн крон. У травні 2004 р. Рада з питань національних меншин запропонувала підвищити дотації, котрі виділяються з держбюджету, з 30 до 40 млн крон на рік, зауваживши, що «сума, яку отримують нацменшини в Чехії, у кілька разів менше, ніж в інших європейських державах і вже п'ять років не враховує інфляцію». Проте самі представники нацменшин вважають обсяг коштів для власної діяльності наразі достатнім. Проблема, на їхню думку, полягає у надзвичайно суворому контролі доходів діаспорних організацій, які повинні заробляти самостійно 30% від наданої державою суми. Втручання держави у справи громадських об'єднань оцінюється ними як надмірно велике. ЧР поки що у рамках політики щодо нацменшин випускає гранти, по які може звертатися претендент. Ніщо не є досконалим, але на даний час метод дотаційної політики принаймні дає меншинам можливість самореалізації⁴¹.

Суттєвою проблемою для Чехії та місцевої української громади стала масова імміграція, яка поряд з економічними аспектами доповнюється політичними, етнічними і морально-етичними. Якщо у 1990 р., за офіційною статистикою, тут було зареєстровано лише 35 тис. громадян інших держав, то в 2001 р. – 105 тис., 2004 р. – 254 тис., а наприкінці 2010 р. вже понад 425,3 тис. іноземців. В цілому чисельність іноземців в ЧР за останні десять років зросла на 261%⁴².

Чеські національні та міжнародні, урядові й неурядові інституції вживають різноманітних заходів для регламентації становища мігрантів та їх-

нього інтегрування в життя країни. 8 листопада 2005 р., наприклад, відбулися громадські слухання в Сенаті ЧР з приводу легалізації іноземців, 13 грудня – семінар у Празі за участю політиків та науковців. На початку 2006 р. Чехія долучила Україну до програми «Активний вибір», за якою із-за кордону запрошують кваліфікованих спеціалістів. Чеські громадські організації, що займаються міграцією, провели агітаційну акцію серед політиків та журналістів під назвою «Регулювання нелегальної міграції». Так вони називають легалізацію іноземців без дозволу на перебування, подібно тому як здійснили свого часу Португалія, Іспанія, Польща та ін. Тоді ж термін отримання іноземцями дозволу на проживання в ЧР було скорочено удвічі. Для них з'явилася можливість стати жителями Європи – резидентами ЄС. Міжнародна організація з міграції Прага (чеською – ЮМ Прага, українською – МОМ Прага) у рамках проекту «Консультації та пряма допомога мігрантам в скруті», що реалізується разом з УІЧР за допомогою «Фонду Відкритого Суспільства Прага», надає консультаційні послуги для іноземців та послуги асистента. На Інтернет-сторінках публікується інформація, призначена для орієнтації мігрантів та для вирішення життєвих ситуацій⁴³.

Зростання потужності четвертої хвилі еміграції стало одним з приводів для запровадження чеською стороною візового режиму (з 28 червня 2000 р.). Проте наприкінці 2000 р. українська і чеська сторони повернулися до мінімальних тарифів консульського обслуговування громадян обох країн (віза – 25 дол.) та до безвізових поїздок за наявності дипломатичних або службових паспортів. У відповідь на запровадження Україною безвізового режиму для чеських громадян Міністерство закордонних справ ЧР прийняло рішення про скасування консульського збору на видачу туристичних віз громадянам України на період з 1 травня по 1 вересня 2005 р. Того ж року Чехія та Україна домовилися про створення українсько-чеської робочої групи з питань легалізації працевлаштування українських робітників у ЧР. Однак після розширення Шенгенської зони умови для поїздок українців до Чехії та інших країн ЄС значно ускладнилися. На жаль, українській стороні до сьогодні не вдалося одержати позитивної відповіді від чеського керівництва щодо послаблення візового режиму. Наразі в Україні 85% відмов у заявах про видання візи – за результатами співбесіди. Як підтверджує чеський досвід, поки Україна не спромоглася добитися від Євросоюзу суттєвих поступок з візового питання і у більшості випадків крізь пальці дивиться на брутальні порушення прав українських туристів і трудових мігрантів в країнах ЄС⁴⁴.

Дедалі більшої актуальності набуває проблема формування конструктивних взаємин чеського суспільства з українськими заробітчанами. Серед проживаючих в Чехії іноземців українці беззаперечно превалюють. За чисельністю армії трудових мігрантів наші земляки посіли перше місце. На початку нового тисячоліття в ЧР працювало вже понад 200 тис. українців (за іншими свідченнями – 400 тис.), переважно мешканців західних облас-

тей України, причому лише чверть – легально. Чеські українці працюють головним чином на допоміжних та некваліфікованих роботах (37 тис. чол), будівництві (31 тис.), в переробній промисловості (14 тис.) тощо. Проте прийняті зміни до Закону про перебування іноземців на території ЧР, що набрали чинності з 1 січня 2011 р., спричинили початок відтоку українських заробітчан⁴⁵.

Особливості сучасних українських мігрантів, які обрали ЧР місцем працевлаштування, стали предметом досліджень чеських соціологів. Проведені серед них опитування засвідчили, що нова українська національна меншина в Чехії вельми замкнута, не довіряє місцевим інституціям та поліції, високоосвічена, релігійна, половина її представників регулярно працює у вихідні. Частина їздить на Батьківщину, а Чехію сприймає як свій тимчасовий притулок. Більшість мігрантів у правовому полі залишається незахищеною, в соціальному – невлаштованою, в політичному – безправною⁴⁶.

Широке коло проблем, пов'язаних із становищем українських заробітчан на тлі розгортання четвертої хвилі еміграції, вже тривалий час знаходиться в центрі уваги владних структур та громадських об'єднань ЧР. По-стали проблеми інформування нових мігрантів про особливості місцевого законодавства, соціального забезпечення та ринку праці. Досить добре проявила себе в цьому сенсі УІЧР, до лав якої часто вступають й новоприбулі українці (іноді вони засновують нові громадські організації). УІЧР тісно співпрацює з Посольством України, МОМ та низкою чеських організацій, що займаються мультикультурною проблематикою. Влаштовуються зустрічі представників Посольства України з тими, хто приїхав шукати роботу в Чехії. Всебічну підтримку мігрантам надавав свого часу часопис «Пороги», де вміщувалася інформація про упорядкування документів, адреси та телефони довідкових консультацій, що обслуговують діаспору, контактні телефони культурно-освітніх організацій, перелік запланованих ними заходів та програм (додатки під назвою «Все, що вам потрібно знати»). Цю традицію наразі продовжує громадське об'єднання «Рута», зусиллями якого видано актуальні довідники для заробітчан, а також «Шенгенський інформаційний паспорт». Організації української діаспори допомагають в облаштуванні новоприбулих, в оформленні необхідних документів, вивченні чеської мови (обов'язкове складання іспиту з чеської мови запроваджено владою ЧР на початку 2009 р.), навчанні дітей у школі тощо⁴⁷.

Значна увага наразі зосереджується на сприянні процесу інтеграції сучасних мігрантів, зокрема, на їхніх дітях, які народилися чи дуже маленькими приїхали до Чехії. Для них запроваджено кілька проектів, які були фінансово підтримані Міністерством культури та Міністерством шкільництва ЧР, а також мерією Праги. Найбільший резонанс викликали проекти «Пізнай свою другу Батьківщину» та «Діти – дітям». Восени 2000 р. було започатковано недільну форму курсів для українських дітей «Рідна школа». Через п'ять років в Празі відкрилася перша школа, де українські

діти мають змогу навчатись рідною мовою. До нового навчального року у «Слов'янській школі» було укомплектовано всі класи. Водночас тут розпочала роботу школа вихідного дня, що дає можливість здобути знання про історію рідної країни, вивчити мову та вдосконалити знання з української літератури, взяти участь у гуртках. З 2005 р. починає функціонувати перша в Празі Українська школа при Філії Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. На даний час заклад нараховує 120 учнів і називається Українська гімназія в м.Прага. Незважаючи на фінансові труднощі, з 2007 р. працює і надає українським дітям знання рідною мовою празька суботня школа «Ерудит», історія якої розпочалася за допомогою Греко-католицької церкви. На початку 2009 р. в столиці Чехії на її базі відбулося урочисте відкриття Міжнародної української суботньої школи «Свобода», а наступного року була зареєстрована громадська організація «СУШ Ерудит». Наразі тут навчається 30 дітей і працює 9 педагогів⁴⁸.

Загальне збільшення чисельності вихідців з України в Чехії відбилосся на активізації діяльності української спільноти. За словами чільника УІЧР В.Райчинця, суспільство наполягло, щоб в церкві відбувалося служіння українською мовою, оскільки громадяни України складають більшість прован чеської православної й греко-католицької церков. Церква для українців є об'єднуючим фактором: здебільшого українці підтримують між собою контакти завдяки церкві⁴⁹.

Неабиякою проблемою в житті заробітчан є також ставлення до них з боку місцевого населення. З багатолюдним прибуттям українців на терени ЧР виразно знизилася загальна добра думка пересічного чеха про нашого земляка, суттєво погіршилася акцептація українців та України чехами. Соціологічні дослідження, які часто проводяться в Чехії, свідчать про те, що місцеве населення зазвичай негативно відноситься до іноземців, і чи не найгірше до українців. Майже 51% учасників опитування, проведеного Центром вивчення громадської думки CVVM у 2011 р., висловилися неприязно до наших співгромадян. Ксенофобією грішить навіть молоде покоління: дослідження кількарічної давнини показало, що третина всіх чеських школярів не хотіла б бачити на місці свого партнера українця або українку. Чехи зазвичай ставляться до українців як лише до дешевої робочої сили (більшість з них отримують близько 40% зарплати кваліфікованого чеського робітника) та нерідко вдаються до українофобських закидів. Проте водночас українська робоча сила (надійна, недорога, невибаглива) цікавить більшість чеських організацій та юридичних осіб, а деякі урядовці називають заробітчан «великою опорою для малого та середнього бізнесу» в ЧР. Цікавими є результати досліджень, проведених навесні 2012 р. Соціологи Центру вивчення громадської думки проаналізували ставлення громадян ЧР до 16 нацменшин країни. Згідно ним, українці знаходяться на третьому місці (після ромів та албанців) за негативом з боку місцевого населення⁵⁰.

Таким чином, аналіз проблемних питань, пов'язаних із самовиявленням та збереженням чеськими українцями своєї етнічної і культурної само-

бутності доводить, що українська громада в Чехії представляє собою цікаве історичне та соціокультурне явище. Наразі вона має дієві засоби самореалізації, достатній потенціал для подальшого згуртування, відіграє чим далі важливішу роль у популяризації здобутків і досягнень України. Чеська держава загалом створила гідні умови для повноцінної участі національних меншин в житті країни і за часи існування ЧР певною мірою сприяла діяльності української діаспори. Проте з активізацією четвертої хвилі еміграції з'явилося чимало проблем й відбулося суттєве погіршення акцептації українців та України чехами. У зв'язку з цим перспективи подальшого розвитку української громади пов'язані з пошуком нової концепції її існування, збереженням етнокультурної спільності, розбудовою оптимальної структури культурно-політичного життя. Актуальним є поліпшення координації зусиль діаспорних організацій, залучення представників молодшого покоління та новітньої еміграції до національних товариств, вироблення дієвого механізму захисту мігрантів, інтегрування в чеське суспільство та співпраці з історичною Батьківщиною, формування та реалізація виваженої державної політики щодо закордонного українства. Безумовно, перспективи українців у світі, в тому числі їхньої громади в Чехії, пов'язані, насамперед, із розвитком Української держави. Українська діаспора, яка не тільки прагне зберегти свою ідентичність, а й робить помітний внесок у зміцнення української державності, розуміє це і спрямовує свої зусилля в річище розбудови України як демократичної і правової держави, яка стала б справжнім духовним центром і серцем українства.

Примітки

1. Абліцов В.Г. Галактика «Україна». Українська діаспора: видатні постаті / В.Г. Абліцов. – К., 2007.; Кабузан В.М. Украинцы в мире. Динамика численности и расселение в 20-е годы XVIII в. / В.М. Кабузан. – М. – 1989 г.; Формирование этнических и политических границ украинского этноса. – М., 2006; Кривда Н.Ю. Українська діаспора: досвід культуро творення / Н.Ю. Кривда. – К., 2008.; Недужко Ю.В. Українська діаспора в процесі відродження державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років ХХ століття) / Ю.В. Недужко. – Луцьк, 2009.; Попок А.А. Закордонне українство як об'єкт державної політики / А.А. Попок. – К., 2007.; Попок А.А. Історична батьківщина-діаспора: європейський досвід взаємин / А.А. Попок, С.Ю. Лазебник. – К., 2003.; Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / В. Євтух, В. Трощинський, А. Попок, О. Швачка. – К., 2003.; Чернова К. О. Українська діаспора як соціокультурна система / К.О. Чернова. – К., 2007 та ін.
2. Євтух В. Б. Закордонне українство / В.Б. Євтух, В.П. Трощинський, А.А. Попок. – К., 2005. – С. 22, 40, 120, 307; Інформаційно-аналітичні матеріали [до парламентських слухань] на тему: «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці». – К., 2009. – С. 3, 63.
3. Вовканич І. І. Чехословаччина в 1945-1948 роках: Нарис історії перехідного періоду / І.І.Вовканич. – Ужгород, 2000. – С. 251-252.; Šutaj Š., Zelová A.

- Niektore demografické údaje o vývoji ukrajinského obyvateľstva v Československu // Vývoj a postavenie ukrajinskej národnosti na Slovensku v období vystavby socializmu. – Košice, 1989. – S. 33-36.
4. Заїц Б. У чеському дзеркалі / Б. Заїц // Політика і час. – 1997. – № 4. – С. 51.; Українці в зарубіжному світі / А.М. Шлепаков, І.Г. Буркут, Л.Д. Васильєва та ін. – К., 1991. – С. 96.; Čísla pro každého, 1990. – Priešov, 1990. – S. 5; Statistická ročenka ČSSR. 1987. – Praha, 1987. – S.96.
 5. «Легальна» міграція – відкритий шанс, ... але цього разу не для нас // Пороги. – 2004. / А.А. Попок, С.Ю. Лазебник. – № 4. – С. 24.
 6. Украинская диаспора – самая многочисленная диаспора Чехии (<http://www.rus.newsru.Ua/Ukraine/18dek2011/majzhechexy.html>).
 7. Див.: Райчинець Б., Лівінський О. Українець, який має друзів і ходить до корчми – виняток... // Там само. – 2004. – № 2. – С. 7; Євтух В.Б., Троцинський В.П., Попок А.А. Назв. праця. – С. 307; Cizinci v České republice. (http://www.czco.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr).
 8. Див.: Zilynskij B. Ukrajinci v Čechách a na Moravě: stručný nástin dějin. – Praha, 2002. – S. 8-72; Menšiny a migranty v České republice. – Praha, 2002. – S.25-30; Duchovní a kulturně společenská podpora integrace národnostních menšin. – Praha, 2005. – S.3-4.
 9. Мушинка М. Українці Чехо-Словаччини / М.Мушинка // Українська діаспора. – 1993. – № 3. – С. 42; Українська міграція до Чехії // Пороги. – 2004. – № 4. – С. 24.
 10. Див.: Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945. – Praha, 1993-1996; Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1919-1939). – Praha, 1999; Soupis pramenů k dějinám narodů Ruská, Ukrajiny a Běloruská do roku 1945 z archívu České republiky. – Praha, 2002.
 11. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. – К., 1995. – С. 575-576; Троцинський В.П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К., 1994. – С. 29, 48; Dokumenty k dějinám ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1918-1939). – Praha, 1998. – S. 9-10.
 12. Т.Г. Масарик і нова Європа. – К., 1997. – С. 67; Zilynskij B. Ukrajinci v českých zemích v letech 1945-1948. – Praha, 2000. – S.17-19.
 13. Троцинський В.П. Українці в світі / В.П.Троцинський, А.А.Шевченко. – К., 1999. – С. 214-215; Українські поселення: Довідник / А.М. Мілянчик (ред). – Нью-Йорк, 1980. – С. 80.
 14. Зарубіжні українці / С.Ю.Лазебник, Л.О.Лещенко, Ю.І.Макар та ін. – К., 1991. – С. 204.
 15. Віднянський С.В. Українці Чехословаччини в демократичному русі (1968-1969 рр.) / С.В. Віднянський, Р.М. Постоловський // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 1997. – Вип. 6. – С. 63.; Hodnett G., Potichnyj P. The Ukraine and the Czechoslovak Crisis. – Canberra, 1970. – P. 38.
 16. Райчинець Л. Русини-українці Чехії // Десять років демократії (1989-2000). Здобутки і втрати: 50 років Європейському Конгресу Українців. – Ужгород, 2000. – С. 68-69.
 17. Spektrum, 90: Nově vzniklé společenské, zájmové a profesní organizace, hnutí, sdružení, spolky. – Praha, 1990. – S.69.
 18. Зарубіжні українці. – С. 204.

19. Українська діаспора у світі: Довідник. – К., 1993. – С. 36.
20. Мушинка М. Русини-українці Словаччини 90-х років ХХ століття / М. Мушинка // Десять років демократії (1989-2000)... – С. 31.
21. Зарубіжне українство. 1999: Інформ. каталог. – К., 1999. – С. 9; Хроніка громади // Пороги. – 1997. – № 3 – С. 2; 1999. – № 2. – С. 4; 2000. – № 4. – С. 7; 2004. – № 2. – С. 4; 2005. – № 4. – С. 5; 2006. – № 3. – С. 5; Zilynskij V. Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917-1945 (1994). – Praha, 1995. – S. 74.
22. В Чехии создан «Форум украинцев». (<http://www.liga.net/news/show/?id=27897>).
23. Райчинець Л. Назв. праця. – С. 71; Zilynskij V. Ukrajinci v Čechach a na Moravě: stručný nástin dějin. – S. 69.
24. «Родина» має новий сайт // Пороги. – 2011. – №4. – С. 4; Цимбал Г. «Берегиня» відзначила свято кохання // Там само. – С. 5; Список пражських громадських організацій // Там само. – №12. – С. 5. Украинская диаспора. (<http://www.rus.ridna-ukraina.com.ua/diaspora>).
25. Другі Звітно-виборчі збори УІЧР // Пороги. – 2004. – № 3. – С. 6.
26. Звітно-виборчі збори УІЧР // Там само. – 2010. – №2. – С. 4.
27. Asociace národnostních sdružení České republiky: Stanovy. – Praha, 1999. – S. 2.
28. Див.: Райчинець Л. Назв. праця. – С. 69-70; Kalendář ukrajinské menšiny v ČR. (<http://www.ukrajinci.cz>); Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice. (http://wtd.vlada.cz/urad/urad_postaveni.htm); Хроніка громади // Пороги. – 2012. – №1-2. – С. 3-4.
29. УІЧР розпочала проект відновлення «Українського центру» // Там само. – 2006. – №1. – С. 7; Український національно-культурний Центр. (http://www.unkc.org/?page_id=35&lang=UK).
30. Чехия сегодня. (<http://www.czechtoday.cz>).
31. Доповіді для чеських дітей – політичний вплив «(В)вулиці»...// Там само. – 2008. – №1. – С. 4.
32. Райчинець Л. Назв. праця. – С. 70.
33. Ukrajinská iniciativa v ČR. (<http://www.ukrajinci.cz>); Міняємо формат, думи й мету – ні // Пороги. – 2011. – №1. – С. 3; Список пражських громадських організацій // Там само. – №12. – С. 54; Райчинець Б. Часопису «Пороги» – 20 років. Дякуємо! // Там само. – 2012. – №7-8. – С. 4-5.
34. Česká asociace ukrajinistů. (<http://usvs.ff.cuni.cz/cau.php>).
35. Див.: Беднаржова Т., Янчик Ф. Українські могили в Чехії / Т.Беднаржова. – Прага, 2002; České vědomí Ukrajiny – budoucnost v tradici. – Praha, 2005.
36. Празька україністика видає нову публікацію // Пороги. – 2004. – № 2. – С. 4-5; Новий українсько-чеський словник // Там само. – 2008. – №2. – С. 1; Миронова Г. Брненській україністиці – 15! // Там само. – 2008/2009. – №5-6. – С. 4; Обговорення перекладів в університеті // Там само. – 2009. – №6. – С. 5.
37. Здобутки південноморавської україністики // Там само. – 2010. – №1. – С. 5; Чому варто обрати «Східноєвропейські студії»? // Там само. – 2011. – №3. – С. 3.
38. Конституції нових держав Європи і Азії / Упоряд. С. Головатий. – К., 1996. – С. 517; Закон від 10 липня 2001 р. «Про права членів національних меншин та про внесення змін до деяких законів». (<http://wtd/vlada.cz>).
39. Гайдукевич А. Взаємовідносини чеського уряду та української діаспори в Чеській Республіці в 1993-2006 рр. / А. Гайдукевич // III Міжнародний науковий

- конгрес українських істориків «Українська історична наука на шляху творчого поступу», Луцьк, 17-19 травня 2006 р. – Луцьк, 2008. – Т. 3. – С. 170.
40. Райчинець Б. Празі міжнаціональні відносини стають міжлюдськими / Б. Райчинець, О. Лівінський // Там само. – С. 8-9; В Празі відкрито Будинок нацменшин // Там само. – 2007. – №3. – С. 6.; Чорней П. Краткая история Чешских земель до 2004 года / П. Чорней, Й. Покорны. – Прага, 2006. – С. 95.
41. Новий закон для національних меншин в ЧР // Пороги. – 2001. – №2. – С. 5.; Нацменшини хочуть 40 мільйонів // Там само. – 2004. – № 3. – С. 4.; Нацменшини не погоджуються із державною політикою щодо них // Там само. – 2005. – № 2. – С. 6.
42. Počet cizinců v ČR. (http://www.czco.cz/ciz/cizinci.nsf/i/pocet_cizincu_v_cr).
43. IOM Praha. // (<http://www.domavcr.cz>).
44. Чехия сегодня. (<http://www.czechtoday.cz>).
45. В Чехии работает около 200 тысяч украинских гостарбайтеров... (<http://www.rabota4you.com.ua/>); Cizinci v České republice. 2005. – Praha, 2006. – S.5-8.
46. Див.: Ukrajinská komunita v České republice. Vyzkumná zpráva projektu pro MV ČR / D. Drbohlav, M. Lupták, E. Janská, P. Šelepová. – Praha, 1999; Pracovní migrace ze Zakarpatské Ukrajiny do ČR / Z. Uherek, N. Valášková, K. Plochová, M. Mušínska. – Praha, 2003.; Drbohlav D., Ezzedine-Lukšíková P. (EDS.). Vyzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR. – Praha, 2004.; Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR / E. Pavlíková, K. Sládek, V. Cieslarjvá, L. Trlifajová. – Červený Kostelec, 2009.
47. Konzultace a přímá asistence ohroženým migrantům. (<http://www.ukrajinci.cz>).
48. Українські діти в ЧР мають своє 1 вересня // Пороги. – 2006. – №2. – С. 9.; Школа «Свободи» на Угелному Тргу // Там само. – 2009. – №1. – С. 6.; Украинская гимназия в Праге. (<http://www.ukrgymnazium.cz>).
48. Стахів В. Для чого Чехії потрібна інтеграція? // Пороги. – 2010. – №1. – С. 15; Кулацький В. Дефіцит інформації // Там само. – 2011. – №10. – С. 5.
49. Украинская диаспора. (<http://www.rus.ridna-ukraina.com.ua/diaspora>).
50. Федорчак Т. Своєрідність ставлення до українських мігрантів в Чехії / Т. Федорчак // Ми – українці, ми – українські: Матеріали Буковинської науково-практичної конференції, Чернівці, 2 листопада 2007 р. – Чернівці-Вижниця, 2007. – С. 251-252; Нас «не переварює» половина чехів // Пороги. – 2011. – №8. – С. 9; В Чехии не любят украинцев (<http://www.segodnya.ua>).

Summary

The article deals with some aspects of historical development, social-economic and legal position of Ukrainians in Czech. Great attention is paid to the peculiarities of national-cultural and political life, basic directions of activity of Ukrainian diaspora organizations in XX-XXI cent. The problems related to the self-determination and maintenance by Czech Ukrainians of the ethnic and cultural originality are analysed.

Key words: Czech, Ukraine, diaspora, migrations, foreign ukrainian society, Ukrainian community, national minority, national-cultural life, public organizations of Czech Ukrainians.

Одержано 9 листопада 2012 р.